

## Pääkirjoitustyyliä

Pääkirjoitus on sanomalehden sydänkohta. Pääkirjoituksesta lukija on tottunut hakemaan ajankohtaisten tapausten taustaa ja niiden merkityksen arviointia; pääkirjoituksesta hän tietää hakea myös semmoista linjanvetoa, jota tapahtumien hämäävässä myllerryksessä aina tarvitaan. Parhaassa tapauksessa lukija on tottunut odottamaan pääkirjoitukselta vielä punnettua ja hiottua kielenkäyttöä. Useimmat lehdet kai itsekkin pitävät sitä kunniasianaan. Kouluissa opettajat voivat jopa

neuvoa oppilaitaan tutkimaan pääkirjoituksia, jotta nämä saisivat mallia hyvään asiatyyliin.

Pääkirjoituksia on kuitenkin monenlaisia. Odotukset täyttävien ohella on myös lukijaa pettäviä pääkirjoituksia, sellaisia joissa soudetaan ja huovataan mutta ei edistytä tuumaakaan, ja sellaisia joissa ratsastetaan tyhjän varassa. On pääkirjoituksia, jotka kielivät pikemmin tyylin taitamattomuudesta kuin sen taidosta, ja pääkirjoituksia, joiden kielikäyttö on kielellistä joutokäyntiä. Murheellista on, jos perinteikkään lehden pääkirjoitukset alkavat asiallisesti ja tyyllisesti rappeutua. Tällaista hyvämaineisen helsinkiläislehden pääkirjoitusrappiota kuvaavat seuraavat esimerkit.

\*

»Varsin verkkaisesti edenneet työmarkkinaneuvottelut ovat jatkuneet nyt jo kuukauden verran. Neuvottelijoiden otteessa ei olekaan aivan samaa ripeyttä kuin vuosi sitten, jolloin eduskuntavaalien läheisyys osaltaan *vauhditti sopimushaluja*.» Kirjoittaja näkyy tuntevan *halu*-sanaman monikollisen käytön muttei tiedä, että sillä on erityismerkitys; jos sanaa tavanomaisessa merkityksessään käytetään monikollisena, siihen sisältyy vihjaus tai sitten se on vulgaaria leikkipuhetta. Tässä pääkirjoitusotteessa sitä on käytetty kuitenkin totisen torvensoittajan tavoin, kun sekä vihjaavuus että leikillisuus puuttuvat. Vaikutelmaa ei paljon paranna se, että pääverbiksi on pantu muodikas *vauhdittaa*; vauhdittaa voidaan jotakin, jolle annetaan lisää vauhtia eli nopeutta, mutta halu on tuskin vauhditettavissa. Asiansa taitava pääkirjoituksen laatija olisi sanonut esim.: – – jolloin eduskuntavaalien läheisyys osaltaan *lisäsi sopimushalua*.

\*

»Suomen Pankin ilmoittamaa *tavoiteasettelua* ajatellen kireä linja kiistämättä on teoreettisesti puolustettavissa.» Ruotsissa ja saksassa ovat jo kauan olleet muo-

dissa *målsättning* ja *Zielsetzung* siinä missä ennen olisivat riittäneet pelkkä *mål*, *Ziel* 'tavoite'. Ehkä ruotsin soukka *mål* tunnetaan liian lyhyeksi (ja monimerkityksiseksi) kannattamaan kaikkialla 'tavoitteen' jyvää merkitystä; siinä mahdollinen selitys *målsättning*-sanon suosioon. Suomessa »tavoiteasettelu» on kuitenkin auttamatta pöhötyyliä. Riittäisi: Suomen Pankin ilmoittaman *tavoitteen* (tai: ilmoittamien *tavoitteiden*) kannalta kireä linja kiistämättä on – –.

»Itse asiassa Vietnamin pelätään pyrkivän nykyään liian selvään *johtajuusasemaan* Indokiinassa juuri Neuvostoliiton aseistuksen turvin.» Samanlaista tyylin pursotusta tämäkin. Vanhastaan on puhuttu *johtoasemasta* tai sitten *johtajuudesta*, joka merkitsee kutakuinkin samaa. »Johtajuusasema» on jo kaksinkertaista torttua; riittäisi seuraava: Vietnamin pelätään pyrkivän liian selvään *johtoasemaan* Indo-Kiinassa – –.

\*

»Ongelmaksi on muodostunut muissakin yhteyksissä *hankaluuksia synnyttänyt kiinteistöjen verotusarvot*.» Luontevassa suomen kielessä tällaista »muodostumista» vältetään; sato ei »muodostu vähäiseksi» vaan *sadosta tulee vähäinen* tai *sato jää vähäiseksi*. »Verotusarvojen» eteen on valjastettu myös pitkäkö partisiippiattribuutti, joka lukijaa hännävästi odottaa pääsanaansa (ks. Vir. 1977 s. 472). Ja kun kirjoittaja ei ole itsekään hallinnut rakennettaan, on syntynyt vielä korvaa vihlova inkongruenssi. Tottuneempi ja lukijaa ajatteleva kirjoittaja olisi ohjautunut sanomaan esim. näin: *Ongelma on tullut kiinteistöjen verotusarvoista, jotka muutenkin ovat synnyttäneet hankaluuksia*.

\*

»Kaikesta päätellen uusi viileä kausi on jälleen alkamassa [selvemmin: *on jälleen alkamassa uusi viileä kausi*]. Kolme viimeksi kulunutta viileää kasvukautta viittaavat siihen. *Satotason* säilyttäminen

## Kielemme käytäntö

lämpimän kauden tasolla muodostuu tällöin ongelmalliseksi. Lähes ainoana mahdollisuutena on lannoitustason nostaminen.» Abstraktin suunnittelukielen taso (ks. Pirkko Nuolijärven kirjoitusta tässä Virittäjän vihkossa s. 86) viettää virkkeessä riemujuhlaansa. Sen vielä ymmärtää, että jokin yritetään säilyttää lämpimän kauden tasolla; tosin joutuu kysymään, miksi se »muodostuu ongelmalliseksi», kun voisi sanoa yksinkertaisesti käy vaikeaksi. Mutta että tasolla yritetään säilyttää nimenomaan (sato)-tasoa, on jo sellaista tasapainoilua, joka käy yli ymmärryksen. »Satotasolla» ja »lannoitustasolla» ei tässä lainauksessa ilmeisesti tarkoitetaakaan muuta kuin satoa, lannoitusta. Katkelma korjattuna: Sadon säilyttäminen lämpimän kauden tasolla käy tällöin vaikeaksi (tai: vaikeutuu tällöin). Lähes ainoana mahdollisuutena on lisätä lannoitusta.

\*

»Hallituksen halukkuus ajaa indeksisidonnaisuuden mahdollistavaa pikaista keskitettyä sopimusta selittyy juuri tällä seikalla.» Mitähän tämä »jollakin seikalla selittyminen» oikein on? Nähtävästi vain huonon tieteellisen tyylin apinointia. Ensinnäkään asiat eivät suomessa selity seikoilla vaan seikoista, ja toiseksi tuo selittyminen voidaan usein ilmaista jokapäiväisen kielen varoin paljon nasevammin: eihän sanota esim. »myöhästymiseni selittyy sateella» vaan myöhästyin sateen vuoksi. Vastaavasti »hallituksen halukkuus selittyy juuri tällä seikalla» olisi suorimmiten = hallitus on juuri siksi halukas. Ja taas on virkkeeseen saatu mahdumaan muutakin kapulakielisyyttä, erityisesti tuo tärkeilevä mutta lukijan kannalta lohduuton partisiippiattribuutti (»indeksisidonnaisuuden mahdollistavaa pikaista keskitettyä sopimusta»). Alkuperäisen virkkeen nähdessään lukija panee lehden syrjään tai ainakin siirtyy lukemaan muuta kuin pääkirjoitusta. Samanlaista reaktiota tuskin syntyisi, jos sijalla olisi esim. seuraava virke: Juuri siksi

hallitus on halukas ajamaan pikaista keskitettyä sopimusta, joka mahdollistaa indeksisidonnaisuuden.

\*

»On vaikea ajatella, että julkisuudessa esitetyt ravintolaesimerkit täyttäisivät sen paremmin lain hengen kuin sen kirjaimenkaan asettamat edellytykset.» Näinkin merkittävästä abstraktia paikallaanpoljentaa lukija voi pääkirjoituksesta tavata. Virittäjässä on varhemmin (1974 s. 217—219) kirjoitettu turhanaikaisesta edellyttää-verbistä, jota käytetään milloin toivoa-, milloin tarvita- tai vaatia-verbin sijasta. Samalla ehdotettiin, että koko edellyttää-verbi vaihteeksi nostettaisiin katonrajahyllylle, josta sen saisi käsiinsä vain tikkaiden avulla. Tätä verbiä ei normaalisti ei-tieteellisessä tyyliä tarvita oikeastaan ollenkaan. Substantiivi edellytys ei ehkä ole ihan yhtä tarpeeton; joskus se voi ilmaista vivahteen, jota on muilla keinoin vaikea saada ilmi. Sen paikka on jossakin toiseksi ylimmällä hyllyllä. Jos se olisi ollut siellä, ei tämänkertaisenkaan pääkirjoittaja kaiketi olisi siihen ylettynyt vaan sanonut normaalisuomeksi tähän tapaan: — että julkisuudessa esitetyt ravintolaesimerkit olisivat sen paremmin lain hengen kuin sen kirjaimenkaan mukaisia.

\*

»Emme mahda mitään sille, että kaikki Suomen kaupungit eivät voi tarjota korkeakouluille sellaisia mahdollisuuksia, joissa tutkijakasvatus olisi tuloksellista ja joissa opiskelijoille voitaisiin tarjota monipuoliset jatkokoulutusedellytykset.» Emme puolestamme mahda mitään sille, että tämmöistä pääkirjoitustyyliä nähdessään lukija alkaa vakavissaan harkita toisen lehden tilaamista. Miten tutkijakasvatus voisi olla tuloksellista tarjotuissa mahdollisuuksissa? Ja miten noissa tarjotuissa mahdollisuuksissa voitaisiin edelleen tarjota monipuolisia edellytyksiä? Kun virkkeen sisus on hotto (abstraktisana mahdollisuuksia), on sen ympärillekin vaikea rakentaa

kestävää, ja siksi kirjoittaja on rakennellut hataria. Tässä tapauksessa ei auta muu kuin poistaa tuo hotto sisus ja rakentaa koko virke uudestaan, ilman »mahdollisuuksia», joiden varaan »edellytykset» rakentuvat. Jos lehti haluaa pitää tilaajistaan kiinni, se voisi kirjoittaa pääkirjoituksessaan esim. seuraavasti: – – että kaikki Suomen kaupungit eivät voi tarjota korkeakouluille sellaisia *oloja, joissa tutkijankasvatus olisi tuloksellista ja opiskelijat voisivat saada monipuolista jatkokoulutusta.*

*Terho Itkonen*

N

N

N

S

S

N

N